

Tác động điều tiết của hiệu suất ESG đến mối quan hệ giữa tránh thuế và rủi ro của các công ty niêm yết trên HOSE

TĂNG MỸ SANG*

Tóm tắt

Bài viết được thực hiện nhằm tìm hiểu ảnh hưởng của việc tránh thuế đối với rủi ro doanh nghiệp, dưới tác động điều tiết của hiệu suất ESG. Dữ liệu nghiên cứu thu thập từ báo cáo tài chính của 389 công ty niêm yết trên Sở Giao dịch chứng khoán TP. Hồ Chí Minh (HOSE) trong giai đoạn 2013-2022. Kết quả phân tích mô hình hiệu ứng cố định (FEM) cho thấy, Tránh thuế làm tăng Rủi ro doanh nghiệp, Hiệu suất ESG (Môi trường, Xã hội, Quản trị) có tác động điều tiết đến mối quan hệ này. Từ đó, hàm ý quản trị cũng đã được gợi ý cho các doanh nghiệp trong chiến lược phát triển bền vững.

Từ khóa: CSR, ESG, phát triển bền vững, rủi ro doanh nghiệp, tránh thuế

Summary

The paper aims to investigate the impact of tax avoidance on corporate risk under the moderating effect of ESG performance. The research data is collected from the financial statements of 389 companies listed on the Ho Chi Minh City Stock Exchange (HOSE) from 2013 to 2022. The results of the fixed effects model (FEM) analysis show that tax avoidance increases corporate risk, and ESG performance (Environmental, Social, Governance) has a moderating effect on this relationship. From there, governance implications have also been suggested for businesses in their sustainable development strategies.

Keywords: CSR, ESG, sustainable development, corporate risk, tax avoidance

GIỚI THIỆU

Thuế và trách nhiệm xã hội doanh nghiệp (CSR) là hai yếu tố liên quan đến nhau. Các doanh nghiệp hoạt động kinh doanh trong một điều kiện tương tác phức tạp, với sự phát triển khoa học và công nghệ, tình hình chính trị, cũng như rủi ro có thể phát sinh (Van và Ly, 2021). Vì vậy, hoạt động kinh doanh của doanh nghiệp sẽ ảnh hưởng đến cộng đồng xung quanh, môi trường và cuối cùng là chính bản thân doanh nghiệp. Do đó, việc tuân thủ các quy định của chính phủ, đặc biệt là trách nhiệm nộp thuế là một hình thức của hoạt động CSR.

Hơn nữa, các vấn đề CSR hiện đang phát triển thành ESG, đây là cách các công ty tích hợp ESG vào mô hình kinh doanh. Quan điểm cho rằng thuế sẽ làm giảm năng lực kinh tế khiến một số công ty cố gắng tránh thuế càng nhiều càng tốt để tránh rủi ro doanh nghiệp. Tuy nhiên, quan điểm này không được chứng minh trong kết quả nghiên cứu của Kim và Zhang (2011). Nếu công ty cho rằng, việc nộp thuế là một phần của CSR, thì việc tránh thuế sẽ làm cho hình ảnh của công ty trở nên tồi tệ hơn. Do đó, các công ty có trách nhiệm xã hội, nên giảm tránh thuế. Mức độ tránh thuế thấp sẽ giảm thiểu rủi ro doanh nghiệp,

giúp củng cố hồ sơ ESG, để công ty càng có trách nhiệm với xã hội, rủi ro của công ty càng thấp. Do đó, nghiên cứu về việc kiểm tra ảnh hưởng của việc tránh thuế đối với rủi ro doanh nghiệp dưới tác động điều tiết của CSR được đo bằng hiệu suất ESG là cần thiết tại Việt Nam.

CƠ SỞ LÝ THUYẾT VÀ PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU

Cơ sở lý thuyết và giả thuyết nghiên cứu
Theo lý thuyết hợp pháp của Gray và cộng sự (1996), một công ty tốt là một công ty hướng tới cộng đồng. Do đó, sự công nhận về ESG trở nên rất quan trọng. Các hoạt động tránh thuế được chứng minh làm giảm sự công nhận về ESG, gây bất lợi cho chính công ty (Dhaliwal và cộng sự, 2017). Nghiên cứu của Kim và Zhang (2011) cho thấy, việc tránh thuế dẫn đến sự sụp đổ của giá cổ phiếu của các công ty. Mặc dù nộp thuế là một hình thức hoạt động CSR, các công ty tích cực thực hiện các chương trình CSR sẽ có xu hướng tránh các hoạt động ảnh hưởng đến cộng đồng. Chức năng của thuế là phục vụ cho nhu cầu của nhà nước vì sự thịnh vượng của người dân. Thuế được sử dụng để xây dựng cơ sở hạ

* TS., Trường Đại học Kinh tế - Tài chính Thành phố Hồ Chí Minh | Email: sangtm@uef.edu.vn
Ngày nhận bài: 30/8/2024; Ngày phản biện: 26/9/2024; ngày duyệt đăng: 22/10/2024

BẢNG 1: KẾT QUẢ HỒI QUY THEO PHƯƠNG PHÁP FEM

Biến	Hệ số	Độ lệch chuẩn	Giá trị t	Giá trị p
C	0,076	0,024	6,024	0,000
	-0,06	0,032	-3,214	0,022
HST	0,042	0,024	1,058	0,301
	0,001	0,00031	1,879	0,005
R ²	0,448	Prob(F-statistic)		0,000
R ² hiệu chỉnh	0,378			

BẢNG 2: KẾT QUẢ ĐÁNH GIÁ TÁC ĐỘNG ĐIỀU TIẾT CỦA MODE1

Biến	Hệ số	Độ lệch chuẩn	Giá trị t	Giá trị p
C	0,072	0,024	5,395	0,000
	-0,016	0,038	0,336	0,814
ESG	0,012	0,011	4,265	0,001
	0,012	0,0018	-2,017	0,046
R ²	0,458	Prob(F-statistic)		0,000
R ² hiệu chỉnh	0,391			

BẢNG 3: KẾT QUẢ ĐÁNH GIÁ TÁC ĐỘNG ĐIỀU TIẾT CỦA MODE2

Biến	Hệ số	Độ lệch chuẩn	Giá trị t	Giá trị p
C	0,147	0,014	4,178	0,002
HST	0,189	0,043	3,059	0,041
ESG	0,102	0,0005	6,725	0,000
	-0,105	0,0014	-3,633	0,000
R ²	0,476	Prob(F-statistic)		0,000
R ² hiệu chỉnh	0,409			

Nguồn: Kết quả tính toán từ Stata

tăng do đó các công ty nộp thuế gián tiếp đóng góp cho môi trường và xã hội. Hiệu suất ESG tốt giúp giảm rủi ro doanh nghiệp, đặc biệt là khi xảy ra các cuộc khủng hoảng (Gillan và cộng sự, 2021). Khi một công ty thực hiện các hành động tránh thuế tích cực sẽ làm tăng rủi ro của công ty, hiệu suất ESG tốt sẽ làm giảm rủi ro đó, ESG tốt cũng cho thấy hiệu quả tài chính tốt. Từ đó, các giả thuyết nghiên cứu sau được đề xuất:

- H1: Tránh thuế ảnh hưởng đến Rủi ro doanh nghiệp.
H2: Hiệu suất ESG có tác động điều tiết đến mối quan hệ của Tránh thuế đối với Rủi ro doanh nghiệp.

Phương pháp nghiên cứu
Mẫu của nghiên cứu này bao gồm 389 công ty niêm yết trên sàn HOSE. Dữ liệu được thu thập từ các báo cáo tài chính đã được kiểm toán trong trong giai đoạn 2013-2022. Mô hình nghiên cứu gồm có: biến phụ thuộc là Rủi ro doanh nghiệp;

biến độc lập là: Tránh thuế; biến điều tiết là Hiệu suất ESG. Trong đó, Rủi ro doanh nghiệp (RISK) được thể hiện qua sự biến động của lợi nhuận cổ phiếu, đo lường bằng độ lệch chuẩn của lợi nhuận cổ phiếu trong 12 tháng. Tránh thuế được thể hiện qua Tỷ lệ nộp thuế bằng tiền mặt (TLTM) và Hiệu quả thuế suất (HST). Hiệu suất ESG (ESG) được đo bằng điểm số ESG của từng doanh nghiệp. Cụ thể, phương trình đo lường Rủi ro doanh nghiệp được đo lường như sau:

$$RISK = \beta_0 + \beta_1 TLTM + \beta_2 HST + \beta_3 MODE1 + \beta_4 MODE2 + \varepsilon$$

Trong đó: β_0 là hằng số; $\beta_1, \beta_2, \beta_3, \beta_4$ là hệ số hồi qui; ε là phần dư; MODE1 là tương tác giữa hiệu suất ESG với TLTM; MODE2 là tương tác giữa hiệu suất ESG với HST.

Dữ liệu trong nghiên cứu này sẽ được kiểm tra và phân tích bằng cách sử dụng hồi quy dữ liệu bảng bằng

phần mềm Stata. Trước khi kiểm tra các giả thuyết nghiên cứu, tác giả sẽ lựa chọn mô hình tốt nhất giữa Mô hình hiệu ứng chung (CEM), Mô hình hiệu ứng cố định (FEM) hoặc Mô hình hiệu ứng ngẫu nhiên (REM). Để so sánh giữa CEM và FEM, tác giả sử dụng kiểm định Chow với tiêu chí nếu giá trị xác suất $> 0,05$ thì CEM là mô hình tốt nhất và ngược lại. Để so sánh giữa FEM và REM, tác giả sử dụng kiểm định Hausman với tiêu chí, nếu giá trị xác suất $> 0,05$ thì REM là mô hình tốt nhất và ngược lại. Để so sánh giữa CEM và REM, tác giả kiểm tra hệ số nhân Lagrange, nếu giá trị xác suất $> 0,05$, thì CEM là mô hình tốt nhất và ngược lại.

KẾT QUẢ NGHIÊN CỨU

Kết quả kiểm định Chow thu được giá trị xác suất là $0,000 (< 0,05)$, chứng minh rằng, FEM tốt hơn CEM. Kết quả so sánh giữa FEM và REM từ kiểm định Hausman có giá trị xác suất thu được là $0,003 (< 0,05)$, chứng minh rằng FEM tốt hơn REM. Từ đó, kiểm tra hệ số nhân Lagrange là không cần thiết. Giá trị VIF của tất cả các biến đều nhỏ hơn 10, chứng minh rằng dữ liệu không bị đa cộng tuyến. Kết quả cũng cho thấy mô hình không có hiện tượng phương sai thay đổi (giá trị $F = 0,39 > 0,05$). Giá trị Durbin Watson là 1,96, trong khi giá trị DU là 1,774, không xảy ra hiện tượng tự tương quan.

Dữ liệu trong bảng 1 cho thấy, giá trị F là $0,00 < 0,05$. Do đó, có thể kết luận rằng, mô hình hồi quy có thể mô tả ảnh hưởng của các biến độc lập lên biến phụ thuộc. Mức độ ảnh hưởng của việc tránh thuế và hiệu suất ESG đối với rủi ro doanh nghiệp là 0,378 hoặc 37,8%.

Bảng 2 trình bày kết quả kiểm định tác động điều tiết của hiệu suất ESG trong ảnh hưởng của Tránh thuế () đối với Rủi ro doanh nghiệp. MODE1 trong bảng trên thể hiện sự tương tác giữa và ESG, cho kết quả là $0,0456 < 0,05$, chứng minh rằng, Hiệu suất ESG có tác động điều tiết vừa phải. Điều này có nghĩa là, Hiệu suất ESG tăng cường hiệu quả Tránh thuế đối với Rủi ro doanh nghiệp.

Bảng 3 trình bày kết quả kiểm định tác động điều tiết của Hiệu suất ESG trong ảnh hưởng của Tránh thuế (HST) đối với Rủi ro doanh nghiệp. MODE2 trong Bảng 3 thể hiện sự tương tác giữa HST và ESG, cho thấy giá trị xác suất là $0,0004 < 0,05$, như vậy Hiệu suất ESG là một biến điều tiết. Kết quả này hàm ý rằng, hiệu suất ESG tăng cường ảnh hưởng của việc tránh thuế đối với rủi ro doanh nghiệp. Từ hồ sơ ESG của một công ty, đặc điểm, giá trị và thậm chí cả hiệu suất của công ty đều được thể hiện. Điểm ESG của một công ty càng lớn, càng phản ánh trách nhiệm xã hội do công ty thực hiện. Các công ty có hồ sơ ESG tốt có xu hướng có hiệu quả tài chính tốt để có thể tránh được các rủi ro khác nhau, chẳng hạn như: rủi ro tài chính, rủi ro thua lỗ và thậm chí là rủi ro phá sản (Gillan và cộng sự, 2021).

KẾT LUẬN VÀ HÀM Ý QUẢN TRỊ

Kết quả nghiên cứu cho thấy, việc tránh thuế có thể làm tăng rủi ro cho doanh nghiệp. Bên cạnh đó, các yếu tố liên quan đến ESG có tác động tích cực trong việc giảm thiểu rủi ro này.

Từ kết quả nghiên cứu, tác giả cho rằng, các doanh nghiệp cần tập trung tuân thủ đầy đủ các quy định về thuế để giảm thiểu rủi ro pháp lý và bảo vệ danh tiếng của mình. Đồng thời, việc đầu tư vào các hoạt động ESG sẽ mang lại lợi ích dài hạn, giúp doanh nghiệp tăng cường lòng tin của khách hàng và nhà đầu tư, cũng như giảm thiểu các rủi ro liên quan đến tránh thuế. Các nhà quản trị nên tích hợp ESG vào chiến lược phát triển dài hạn và xây dựng các chính sách quản trị minh bạch, thúc đẩy phát triển bền vững. Bên cạnh đó, doanh nghiệp cần xây dựng một hệ thống quản trị rủi ro mạnh mẽ, thường xuyên đánh giá các rủi ro thuế và kết hợp ESG vào quy trình quản lý rủi ro.

Cuối cùng, việc xây dựng một văn hóa doanh nghiệp chú trọng đến trách nhiệm xã hội thông qua đào tạo nhân viên và khuyến khích hành vi đạo đức sẽ góp phần giảm thiểu rủi ro và tạo dựng hình ảnh thương hiệu tích cực trên thị trường. □

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Dhaliwal, D. S., Grace Lee, H. S., Pincus, M., Steele, L. B. (2017), Taxable income and firm risk, *Journal of the American Taxation Association*, 39(1), 1-24, <https://doi.org/10.2308/atax-51610>.
2. Gillan, S. L., Koch, A., Starks, L. T. (2021), Firms and social responsibility: A review of ESG and CSR research in corporate finance, *Journal of Corporate Finance*, 66, 101889, <https://doi.org/10.1016/j.jcorpfin.2021.101889>.
3. Gray, R., Owen, D., Adams, C. (1996), *Accounting and Accountability: Changes and Challenges in Corporate Social and Environmental Reporting*, Prentice-Hall, London.
4. Kim, J., Zhang, Y. L. L. (2011), Corporate tax avoidance and stock price crash risk: Firm-level analysis. *Journal of Financial Economics*, 100(3), 639-662.
5. Van, H. V., Ly, K. C. (2021), Does rising corporate social responsibility promote firm tax payments? New perspectives from a quantile approach, *International Review of Financial Analysis*, 77, <https://doi.org/10.1016/j.irfa.2021.101857>.